

## ВДОСКОНАЛЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ю. Колядич

**Постановка проблеми.** Сьогодні в політиці, економіці, культурі та інших сферах діяльності все більше громадян України залучаються до реального процесу спілкування з представниками іноземних держав як у процесі своєї професійної діяльності, так і для задоволення своїх духовних потреб. Вимоги до підготовленості випускників ВНЗ, зокрема, з англійської мови, свідчать про сформованість соціального замовлення на формування умінь здійснювати ефективну комунікацію в умовах академічного і професійного середовища [1, с.105].

**Аналіз останніх досліджень.** Певно, що вивчення англійської мови у ВНЗ передбачає вільне спілкування іноземною мовою в результаті, але насправді це далеко не так. У зв'язку з цим актуалізувався ретроспективний аналіз переваг кожного з методів навчання, зокрема, англійської мови, від яких залежить успішність підготовки майбутніх фахівців до спілкування. Кожен з відомих методів навчання націлений на вироблення певного виду умінь: метод Grammar Translation – на читання і переклад англійських текстів; метод Audio linguistic – на сприйняття на слух, розуміння і точне відтворення почутого; метод Situational Language – заучування; метод Suggestive – самовираження через мову і невербальні засоби спілкування (жести, міміку, звуки тощо).

З перелічених лише останній, метод болгарського психотерапевта Георгія Лозанова, спрямований на розвиток комунікативних умінь за рахунок використання неусвідомлених резервних можливостей організму людини. Він допомагає подолати скутість, страх, побоювання можливих помилок, замкнутість, некоммунікбельність, труднощі у подоланні стереотипів рідної мови та мовного бар'єру іноземної шляхом «занурення» в атмосферу дитинства, рольових ігор, навіювання, використання зовнішньої і внутрішньої наочності, музики [4, с.301].

Незважаючи на достатню кількість переваг, цей метод є не зовсім прийнятним для навчання студентів англійської мови у ВНЗ, де їм потрібно оволодіти навичками не звичайного, а професійно орієнтованого спілкування. Схожим на сугестивний метод, але модифікованим для потреб професійного навчання є Communicative Approach, або інтенсивний метод російської вченої Г. Китайгородської.

Характерними особливостями інтенсивного методу є:

- вивчення мови через спілкування (у парах, у групах, колективне);
- поетапно-концентрична організація навчального процесу;
- використання рольової гри;
- студент – суб'єкт, на який спрямовано процес навчання, і активний учасник цього процесу;
- результати навчання перевіряються і оголошуються по закінченні засвоєння кожного навчального модуля.

Прихильники Communicative Approach вважають, щоб цей метод працював, крім «занурення» у інтерактивне спілкування важливо створювати якнайбільшу кількість комунікативно виправданих ситуацій, використовувати автентичні матеріали, організовувати інтерактивне спілкування. Вони розцінюють як недоречне експліцитне вивчення мови. Їхні опоненти розглядають когнітивну діяльність як достатню для того, щоб студенти, які вивчили певні граматичні правила і мають певний лексичний запас, були здатні розуміти і використовувати мову у світлі їх попереднього досвіду та кмітливості без усякої потреби повторення. Між цими двома крайнощами більшість студентів та викладачів-практиків, так само як і педагогічні посібники, обирають більш еклектичні методики [5, с.51].

Головною метою комунікативного підходу є формування комунікативної компетенції. Вона охоплює: знання лінгвістичного модуля коду мови; знання правил спілкування; знання, як використовувати та реагувати на різні мовленнєві ситуації; уміння використовувати прийоми сприйняття стратегічної компетенції при виникненні труднощів у процесі спілкування.

Розвиток комунікативних умінь майбутніх спеціалістів неможливий без формування рефлексивного ставлення до комунікативного аспекту їх професійної діяльності, а також спрямованості на вдосконалення комунікативної компетентності. У зв'язку з цим методичні прийоми, спрямовані на вдосконалення комунікативних умінь студентів, повинні бути наближені до умов професійного середовища. Адже згідно з комунікативним підходом, засвоєння іноземної мови мусить відбуватися у контексті реальної або змодельованої комунікативної активності. Основною ідеєю цього підходу є комунікативність навчання, яку Ю. Пасов визначає як подібність навчання до процесу комунікації [6].

Уся проблема впровадження комунікативного підходу у ВНЗ полягає в тому, що більшість підручників з професійно орієнтованої англійської мови концентрують увагу на маніпуляційній фазі вивчення базових мовних структур через фонетичні та граматичні вправи, вправи на читання і переклад. Майже не існує керівництв щодо комунікативної фази навчання мови, де студенти мають бути задіяні у творчій розмовній практиці. Особливо розчаровує студентів те, що довгі години в навчанні, вони позбавлені задоволення відчутти прогрес у творчому застосуванні своїх знань на практиці.

В результаті студент може досягти Intermediate або Advanced рівнів, успішно використовуючи навіть складні вправи, але боятися ситуацій, що потребують умінь підтримувати не те що професійно орієнтоване, а найпростіше спілкування. Причиною того буде його психологічна неготовність користуватися англійською мовою як засобом спілкування.

З метою запобігання цьому вже на найбільш ранніх етапах навчання англійської мови, коли виконуються маніпуляційні вправи з фонетичними, лексичними та граматичними структурами, слід організувати спілкування з використанням цих структур у ретельно контрольованому викладачем спілкуванні, максимально наближеному до професійного через діалогічне мовлення, рольові ігри, обговорення, імпрровізації, дискусії тощо.

Для того щоб *діалоги* у подальшому стали перехідними кроками до вільного спілкування, слід цікавитися особистістю кожного студента, знати його улюблені теми та нахили. Приєднуватись до професійно орієнтованого діалогу студенти мусять з мімікою і жестами, інтонаційними наголосами, вигуками, як у реальному житті, вони повинні «зіграти» його.

Через *імпрровізації* можна розвинути комунікативну самостійність та творче мислення навіть у слабших студентів. Ситуації для імпрровізації можуть бути дуже різними. Наприклад: Ви вдома, раптом чуєте дзвоник телефону, берете слухавку і чуєте зовсім незнайомий голос; Ви купили білет на літак до Лондона, але в аеропорту ви дізнались, що рейс скасовано; Ви приходите до банку, щоб зняти гроші з рахунку, але виявляється, що Ви залишили посвідчення вдома.

Ситуації для імпрровізацій можуть бути найрізноманітнішими, але усі вони мусять бути зрозумілі студентам і відповідати рівню їх мовної компетенції. Можна навіть запропонувати студентам самим взяти участь у складанні мовних ситуацій. У цьому випадку викладач рекомендує їм записати свої ситуації на аркушах паперу. Викладач може покласти їх у спеціальний конверт, з якого потім студенти братимуть ці ситуації на наступних заняттях і імпрровізуватимуть з ними.

Діалоги та імпрровізації є формами рольових ігор, але зазвичай відрізняються від них. Якщо в діалогах беруть участь двоє, то у *рольових іграх* може бути задіяно декілька осіб. У випадку, коли буває важко залучити студентів до рольового багатоособового спілкування (декого із студентів стримують недостатність мовної компетенції, недостає уміння фантазувати), викладач має вибрати коротку сучасну або професійно спрямовану п'єсу,

близьку до смаків студентів; дати копію п'єси кожному студентові, щоб він зміг ознайомитися з її змістом та попрацювати з незнайомими словами вдома; обговорити п'єсу у групі і впевнитися, що усі студенти зрозуміли її структуру і словник; проаналізувати поведінку персонажів, авторський коментар; посадити студентів у коло, розподілити ролі і програти п'єсу за системою «говоріння і слухання».

Особливо корисним *обговорення* є у групах з великою кількістю студентів, де досить непросто забезпечити повне залучення студентів у спілкуванні. Для того, щоб контролювати групову діяльність, викладачеві слід переходити від однієї групи до іншої і давати поради, якщо треба. Серед тем для обговорення можна вибрати такі: «Які якості формують підприємця?»; «Якими шляхами можна покращити навколишнє середовище?»; «Цілі розвитку країн, що розвиваються»; «Непорозуміння між старшим та молодим поколіннями»; «Роль засобів масової інформації у рекламуванні товарів та послуг».

*Дебати*, з одного боку, вчать культурі опонування, з іншого – через них і далі розвиваються комунікативні навички студентів. У дебатах завжди присутні дві сторони «за» та «проти», кожна з яких підтримує і захищає свої погляди і свою лінію поведінки. У пошуках тем для дебатів викладачеві слід звертати увагу на ті з них, що містять у собі елементи протиріччя, як то: «Гроші – найцінніша річ у житті»; «Оточення має більший вплив на особистість ніж спадковість»; «Цивілізація несе щасливе існування» та ін.

Для того щоб будь-який вид спілкування був відвертим і природним, необхідно створити в аудиторії атмосферу довіри та взаємоповаги. Говорити слід по черзі, а не одночасно, не можна перебивати того, хто говорить, слід ставитися з повагою до співрозмовника, не можна сміятися, коли хтось говорить, за винятком, якщо хтось жартує.

Особлива роль у стимулюванні розвитку комунікативних умінь студентів належить викладачу. Він має сприяти участі студентів у спілкуванні іноземною мовою. Для цього існує такий прийом активізації комунікативного методу, як *провокування висловлювання*. Провокування – це заохочення студентів до власного непередбаченого висловлювання [1, с.107]. З цією метою можна спробувати обговорювати фільм або уривок з фільму чи проблемну ситуацію професійного характеру. Цей прийом є дуже ефективним – студенти дуже швидко втягуються у мовленнєву діяльність, захоплюються нею, розмірковують, висловлюють свою думку, згадують відповідні форми для того, щоб висловитись. Викладач має змогу оцінити обсяг матеріалу, який студенти можуть використовувати у процесі спілкування. Це сприяє удосконаленню комунікативних умінь і навичок співробітництва, має виняткове значення у процесі комунікації.

Аналіз Communicative Approach до навчання англійської мови дає змогу зробити висновок, що мовленнєві уміння студентів можуть розвиватися лише в процесі мовленнєвого спілкування, яке має місце в ситуаціях. Стратегія формування таких умінь була розроблена О.Н.Леонтьєвим. Вона передбачає визначення студенту умов спілкування і ситуацій, за яких має розгорнутися мовленнєва діяльність. Остання починається з орієнтації – спочатку в ситуації, що викликає комунікативну інтенцію, а потім – в умовах комунікативного завдання [3].

Комунікативний підхід – стратегія, що моделює спілкування, спрямована на створення психологічної і мовної готовності до спілкування, на свідоме осмислення матеріалу, а також на усвідомлення вимог до ефективності висловлювання [2, с.100]. Саме тому для успішного досягнення мети спілкування необхідно звільнитися від стереотипних уявлень про характер та поведінку представників іншомовного середовища, тобто подолати міжкультурний бар'єр, що можливо за умови розуміння стандартів комунікативної поведінки.

## Літератури:

1. Замкова Н.Л., Сікорська Л.О., Хоменко Т.В. Особливості застосування комунікативного методу у процесі вивчення іноземної мови // Міжнародний форум «Мовна освіта: шлях до євроінтеграції»: Тези доповідей / За ред. С.Ю.Ніколаєвої, К.І.Онищенко. – К.: Ленвіт, 2005. – С. 105-107.

2. Козубай В. Формування комунікативної компетенції студентів немовного ВНЗ у процесі навчання іноземної мови // Сучасні проблеми лінгвістичних досліджень і методика викладання іноземних мов професійного спілкування у вищій школі: Зб. наук. праць. – Львів, 2007. – С. 100.
3. Леонтьев А.Н. Некоторые вопросы психологии обучения речи на иностранном языке. – М., 1977. – С.5-12.
4. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах: Підручник. Вид 2-е, випр. і переробл./ Кол. авторів під керівн. С.Ю.Ніколаєвої. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.
5. Ніколаєва С.Ю., Шерстюк О.М. Процеси вивчення та викладання іноземних мов // Іноземні мови. – 2000. – №3. – С.50.
6. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению: Пособие для учителей иностранного языка. – М.: Просвещение, 1985. – 208.

## **ПРИНЦИП ТРИЄДИНОСТІ НАВЧАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ ПРИ СТВОРЕННІ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДРУЧНИКА**

**Н.В. Кононец**

**Постановка проблеми.** Сучасні стратегії України спрямовано на подальший розвиток національної системи освіти, адаптацію її до умов соціально орієнтованої економіки, трансформацію та інтеграцію в європейське і світове освітнє співтовариство. Тому останнім часом увага всіх аграрних вищих навчальних закладів І-ІІ рівнів акредитації України зосереджена на питаннях Болонського процесу, відповідно до якого аграрна освіта України має інтегруватися в єдиний європейський освітній простір. Запровадження кредитно-модульної системи як невід'ємного атрибуту Болонської декларації є важливим фактором стимулювання ефективної роботи викладача і студента, збільшення їх безпосереднього індивідуального спілкування у процесі навчання [4]. Дистанційне навчання як інновація прийшло на український ринок навчальних послуг декілька років тому і теж добре вписується в Болонський процес. Аналізуючи ці напрями діяльності, можна зробити висновок, що система вищої освіти за Болонськими стандартами надає важливого значення саме індивідуалізації навчання студентів.

Але для більш ефективної реалізації цих завдань викладач повинен запропонувати студенту навчально-методичний комплекс дисципліни, надати студенту програму її вивчення, методичні вказівки для самостійної роботи, індивідуальні завдання, підручник, навчальний посібник, лабораторний практикум, задачник, тести різних рівнів складності, причому у зручній для студента формі та у зручний для нього час. Вирішенням проблеми сучасного методичного і дидактичного забезпечення студента для індивідуалізації навчання є електронний підручник.

**Аналіз наукових досліджень і публікацій.** Різні аспекти проблеми електронних підручників досліджували В. Вембер, О. Бісікало, Б. Кисельов, Т. Фурдак, Д. Сосновських, О. Зіміна, А. Кирилов, М. Храмова. Проблемою створення комп'ютерних підручників і програмних засобів займалися В. Мадзігон, В. Лапінський, М. Жалдак, Л. Гризун, В. Івасик, І. Лупан, Н. Макоєд. Проблему електронних підручників у системі дистанційної освіти вивчав К. Манзюк.

Аналіз наукової літератури дає нам можливість сформулювати поняття електронного підручника. Електронний підручник (далі ЕП) – це універсальний інтерактивний гіпермедійний методичний та дидактичний підручник, який містить широке коло питань з тем однієї дисципліни (або різних навчальних дисциплін), викладених у компактній формі гіпертекстового середовища та призначений для використання у навчальному процесі аграрних коледжів. Крім того, аналіз наукових праць та досліджень показують недостатню розробленість проблеми дидактичних засад розробки електронного підручника. Проблема створення і використання електронних підручників назріла давно і пов'язана із